

BALAŽOVA, L Sociolinguistický pohľad na slovenské reálne a ich ekvivalenty v ruštine In Obsah a forma v slovnej zásobe Ed J Kačala Bratislava, JÚLŠ SAV 1984, s. 239—243

FILKUSOVÁ, M Z problematiky spracovania bezekvivalentnej lexiky vo Veľkom slovensko-ruskom slovníku In Obsah a forma v slovnej zásobe Ed J Kačala Bratislava, JÚLŠ SAV 1984, s. 231—234

Velky slovensko-ruský slovník, zv. 1—4 Ed D Kollár, E Sekaninová Bratislava, Veda 1979—1990

Bilingvizmus alebo semilingvizmus?

Jozef Štefánik — Marián Groma

Filozofická fakulta UK, Bratislava — Pedagogická fakulta UK, Bratislava

Viac ako polovica obyvateľov sveta používa na dorozumievanie so svojím okolím zväčša viac ako jeden jazyk. To znamená, že bilingválnosť môžeme chápať skôr ako normu, než ako výnimku alebo ako niečo nezvyčajné. Napriek tomu, že o bilingvizme existuje už množstvo publikácií, ešte vždy sa nepovažujú všetky aspekty bilingvizmu za uspokojivo vyriešené. Problematika bilingvizmu sa niekedy v laickej verejnosti zjednodušuje na situáciu, keď schopnosť používať dva jazyky je rovnocenná. Literatúra aj prax však dokumentujú, že to pre väčšinu tých, ktorí ovládajú dva jazyky, neplatí. Ovládanie druhého jazyka sa okrem toho často zužuje na jeho hovorenú podobu. Zanedbáva sa skúmanie bilingvizmu vo všetkých realizačných podobách jazyka, to znamená nielen v hovorenej, ale aj v písomnej podobe. Možno to prirovnať k situácii, v ktorej nejaká komunita (etnikum) má síce vlastný jazyk, ale bez jeho písomnej formy, a člen tejto komunity súčasne používa ďalší jazyk, pre ktorý je celkom prirodzená jeho písomná realizácia. Okrem problému bilingvizmu v rozličných realizačných jazykových podobách chceme v príspevku venovať pozornosť miere ovládania oboch jazykov — t. j. stanoveniu hranice, kedy ešte možno hovoriť o bilingvizme a kedy už nie. Myslíme si, že veľmi zaujímavým predmetom skúmania je miera zvládnutia dvoch jazykov, s ktorými sa stretávajú nepočujúci — zvukového jazyka a posunkového jazyka. Skôr ako sa budeme venovať týmto dvom okruhom problémom podrobnejšie, priblížime si niektoré základné poznatky o bilingvizme.

Americký lingvista Bloomfield (1939) pokladá za bilingvizmus ovládanie jazykov na úrovni „rodených hovoriacich“. Taktiež za „ozajstného“ bilingvistu pokladá Thiery (1978) človeka, ktorého pokladajú za rodeného hovoriaceho (native speaker) príslušníci dvoch rozdielnych jazykových komunit. Weinreich (1953) vyčlenil tri základné typy bilingvizmu na základe sémantických vzťahov medzi dvoma jazykovými systémami u jednotlivca: koordinovaný, zložený (zmiešaný) a subordinovaný typ.

Pre **koordinovaný typ** bilingvizmu je charakteristické to, že jednotlivec má dva funkčne nezávislé jazykové systémy. Pokiaľ ide o vzťah *designat* — *designátor*, resp. jazykový obsah — jazyková forma, jednému *designátu* zodpovedá jeden *designátor*. Napr. španielsko-anglický bilingvista má pre jazykovú formu *la mesa* jazykový obsah, ktorý sa s ním spája v španielčine, a pre anglický výraz *table* obsah, ktorý sa s ním spája v angličtine.

Zložený (zmiešaný) typ bilingvizmu je taký, keď jeho nositeľ má pre dve jazykové formy (*la mesa*, *table*) jeden spoločný jazykový obsah, ktorý je „splynutím (zmiešaninou)“ dvoch pôvodných. Podľa Hornbyho (1977, s. 5) rozdiel medzi koordinovaným a zloženým bilingvizmom spočíva v tom, že „koordinovaní bilingvisti majú oddelené (a odlišné) sémantické systémy, kým zlození (zmiešaní) bilingvisti majú () dva rozdielne spôsoby realizácie (dva jazyky) pre jediný sémantický systém“. Hornby tu trochu zjednodušene chápe jazyk a redukuje ho iba na jazykovú formu.

Subordinovaný typ bilingvizmu má spoločné črty so zloženým bilingvizmom. Taktiež je tu iba jeden jazykový obsah pre dve jazykové formy, avšak tento jazykový obsah je vlastne jazykovým obsahom „silnejšieho“ (dominantného) jazyka.

Na základe ďalších kritérií môžeme vymedziť viaceré iné typy bilingvizmu, ako sú napríklad individuálny a skupinový, prirodzený a umelý, bilingvizmus písomného a zvukového jazyka a iné.

Vo vzťahu k miere osvojenia si dvoch jazykov je zaujímavý konštrukt, ktorý ako prvý použil Hansegard a nazval ho **semilingvizmus** (Martin-Jones — Romaine, 1986). Rozumel pod ním neúplné jazykové schopnosti. Použitie tohto pojmu sa veľmi často spajalo so štúdiom jazykových schopností etnických minorít žijúcich vo veľmi špecifických podmienkach. Iní autori, napr. Lambert a Swan (tamtiež) nazývajú podobný jav subtraktívnou formou bilingvizmu. Ak by sme chceli bližšie objasniť kontinuum úrovne bilingvizmu, môže nám byť nápomocná Cumminsova schéma (1979). Na jej najnižšom stupni je spomínaný semilingvizmus (nízka úroveň v oboch jazykoch), potom nasleduje dominantný bilingvizmus (ovládanie jedného z jazykov na úrovni rodného jazyka) a tzv. aditívny bilingvizmus, pre ktorý je charakteristická vysoká úroveň v oboch jazykoch. Rozdielne chápe pojem semilingvizmus Horecký (1990), ktorý ho použil va na označenie neúplného ovládania istého (jedného) jazyka u bilingvistu.